

HASAN SIRRI EFENDİ

HASAN SIRRI EFENDİ
(1823-1905)Türk müzikisi bestekârı,
hânende ve hattat.

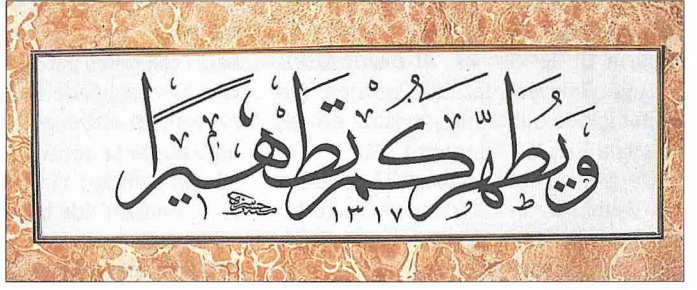
İstanbul Boğaziçi'ndeki Yeniköy'de doğdu. Babası Süleymaniye müderrislerinden Mehmed Emin Efendi'dir. Yeniköy Mekteb-i İbtidâiyye'sini ve Emirgân Rüşdiyesi'ni bitirdi. Bu arada hıfzını tamamladı. Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye Kalemî'nde kâtip halifesi, mümeyyiz ve başkâtip olarak uzun yıllar çalıştıktan sonra 1891'de Mahkeme-i Ticâret İcrâ Dairesi'ne geçti. Bu dairede icra memurluğu görevine devam ederken hastalandı. Birkaç yıl felçli olarak yaşadıkdan sonra 25 Şâban 1323 (25 Ekim 1905) tarihinde vefat etti. Rumelihisanı'ndaki aile kabristanında annesinin ve kızının yanına defnedildi. Naaşı, 1910'da oğlu Mehmed Nuri'nin (Urunay) Yenikapı Mevlevihânesi'nde yaptırdığı mezarı nakledildi.

Hasan Sırrı, Hamâmizâde İsmâil Dede Efendi, Külhanbeyi Hüseyin Dede ve Kazasker Mustafa İzzet Efendi gibi müzikî üstatlarından ders alarak kendini yetiştirmiş, bestekârlığının yanı sıra sesinin güzelliği ve müzikî hocalığı ile de tanınmıştır. Önce Eskişehir Mevlevihânesi şeyhi Hasan Dede'ye, daha sonra Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Osman Selâhaddin Dede'ye intisap eden Hasan Efendi dergâhlara devam ederek zâkirlik yapmış, ilâhi ve durak okumuştur. Sultan Abdülmecid'in kızlarından Seniha Sultan'ın Kuruçeşme'deki sarayında bir ramazan ayı boyunca müezzinbaşılık yapmış, Sümbül Efendi Dergâhı'nda da bir süre vekâleten zâkirbaşılık görevinde bulunmuştur. Müzikî meclislerinde bilhassa Tanbûrî Bu-hûr ve Kemânî Aleksan Ağa eşliğinde yakın arkadaşı Behlûl Efendi ile beraber okumayı seven Hasan Efendi'nin yetiştirdiği birçok talebe arasında Hâdi Bey, Hacı Fâiz Bey, Kasımpaşalı Şeyh Cemâleddin Efendi, Kadırgalı Şeyh Nidâ Efendi, Nûri Şeydâ Bey ve Hâfız İbrahim Erkal en meşhurlarıdır.

Dinî ve din dışı eserleriyle bestekârlık gücünü de ortaya koyan Hasan Sırrı Efendi'nin durak, ilâhi ve şarkı formundaki toplam dokuz eseri günümüze ulaşmıştır (bu eserler için bk. Öztuna, I, 334). Bunların içinde yer alan üç şarkı, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Arşivi'nde Enderrunlu Hâfız Hüsnü adına kayıtlıdır.

Hasan Sırrı Efendi, Yeniköy Raûfî Dergâhı şeyhi Tevfik Efendi ve Kazasker Mus-

Hasan
Sırrı Efendi'nin
celî-sülûs
bir levhası
(İbnülemin,
s. 375)

tafa İzzet Efendi'den hat dersleri almış. Sırrı imzasıyla çeşitli boyutlarda kırk sekiz adet hilye-i saâdet, çok sayıda sülûs-nesih kıta ve levha yazmıştır. Konya'da Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin sandukası üzerindeki püşidenin sırma ile işlenmiş celi-sülûs hattı da ona ait olup 1894 yılında yazılmıştır. Oğlu Mehmet Nuri Urunay (ö. 1935 [?]) Medresetü'l-hattâtîn'de on yıla yakın tezhip muallimliği yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ergun, *Türk Şairleri*, I, 403; a.mlf., *Antoloji*, II, 443-444, 644, 661-662, 723, 749; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 374-375; Selâhattin Gürrer, *Âşık Yunus Emre'nin Bestelenmiş Şiirleri*, İstanbul 1961, s. 58; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, I, 272-273; Yunus Emre İlahileri Güldeste'si, Ankara 1991, s. 112-113; Ahmet Hatipoğlu, *Besteleriyle Yunus Emre İlahileri*, Ankara 1993, s. 153; *Türk Sanat Müziği Sözlü Eserler Repertuarı* (nşr. TRT Müzik Dairesi Başkanlığı Yayınları), Ankara 1995, s. 12, 94, 122; Gültekin Oransay, "Yayınlanmış Türk Din Musikisi Sözlü Anıtlarının Ezgileycileri", *AÜ İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, sy. 3, Ankara 1977, s. 176-177; Öztuna, *BTMA*, I, 334.

NURİ ÖZCAN

HASAN SULTAN KÜLLİYESİ

(bk. SULTAN HASAN KÜLLİYESİ).

HASAN b. SÜFYÂN

(الحسن بن سفيان)

Ebü'l-Abbâs el-Hasan
b. Süfyân b. Âmir eş-Şeybânî
(ö. 303/916)

Hadis hâfızı.

213'te (828) Horasan yakınlarındaki Nesâ'da doğdu. Zehebî'nin eserinde bu tarihin 280 (893) civarında diye gösterilmesi (*A'lâmü'n-nübela'*, XIV, 157) müstensih veya matbaa hatasından kaynaklanmış olmalıdır. Şeybân kabilesine mensup olup doğum yerine nisbetle Nesevî (bazı kaynaklarda Fesevî veya Nesâî) olarak anılır. Horasan, Bağdat, Basra, Kûfe, Hicaz, Mısır ve Şam gibi ilim merkezlerine yaptığı

seyahatlerde İshak b. Râhûye, Kuteybe b. Saîd, Ali b. Hucr, Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn ve Ebû Bekir b. Ebû Şeybe gibi şahsiyetlerden hadis tahsil eden Hasan b. Süfyân, hocası Hibbân b. Mûsâ'nın huzurunda Abdullah b. Mübârek'in rivayetleriyle çok fazla meşgul olmasının, Ebû'l-Velid et-Tayâlisî ile Süleyman b. Harb'in rivayetleri üzerinde çalışmasına engel teşkil ettiğini söylemektedir. Fıkıh bilgisini mezhep kurucusu, fakih ve muhaddis Ebû Sevr'den *Kitâbü's-Sünen'i* (muhtemelen İmam Şâfiî'nin *es-Sünenü'l-me'sûre'sini*) okuyarak geliştirdi ve onun mezhebine göre fetva verdi. Ayrıca Harmele b. Yahyâ'dan fıkıh dersi aldı. Kaynaklarda onun Şâfiî fukahasının ilk tabakasından olduğu da kaydedilmektedir. İbn Ebû Şeybe'nin derslerini bizzat kendisinden dinledi; İshak b. Râhûye'den *el-Müsned*'inin çoğunu, Muhammed b. Ebû Bekir el-Mukaddemî'den *et-Tefsîr* adlı eserini okudu. Nadr b. Şümeyl'in talebelerinden edebiyat dersi aldı. Kendisinden İbn Huzeyme, İbnü'l-Ahrem, İbn Hibbân, Ebû'l-Velid el-Ümevî, Ebû Bekir el-İsmâîlî, Gıtrrîfî ve torunu İshak b. Sa'd hadis tahsil etti. Hasan b. Süfyân, Nesâ'ya yaklaşık 17 km. mesafedeki Bâlûz köyünde 303 yılının Ramazan ayında (Mart 916) vefat etti ve burada defnedildi. Kabri halen ziyaretgâhtır.

Anlayışı, zekâsı, derin bilgisi ve ilmî cesaretiyle meslektaşlarının ve hocalarının takdirini kazanan Hasan b. Süfyân'ı hocası Ali b. Hucr bu yönleriyle beğenmiş ve kendisine "Ebû'l-Abbâs" (arslan babası) künyesini vermiştir. Cerh ve ta'dîl imamları arasında sayılan Hasan b. Süfyân'a doksan yaşlarında iken sened ve metinleri birbirine karıştırılmış hadislerin gösterildiği ve onun hangi metnin hangi senede ait olduğunu belirlediği rivayet edilir. Hâkim en-Nisâbü'rî, Hasan b. Süfyân'ın kendi devrinde Horasan bölgesinin muhaddisi, sika bir râvi, hadis rivayetinde çok ihtiyatlı davranan ferâset sahibi bir kişi, edebiyat ve fıkıh ilimlerinin de önde gelen üstatlarından olduğu-

nu söylemekte, İbn Ebû Hâtim de ondan "sadûk" diye söz etmektedir.

Hasan b. Süfyân'ın, yirmi dört başlık altında ahlâk ve ibadete dair kırk beş hadis ihtiva eden *Kitâbü'l-Erba'in* adlı eseri Muhammed b. Nâsir el-Acemî tarafından neşredilmiştir (Beyrut 1414/1993). Ayrıca kaynaklarda *el-Müsnedü'l-kebîr* (İbn Hacer *el-İşâbe*'sinde bu eserden pek çok iktibas yapmıştır [Sezgin, I, 169-170]), *Kitâbü'l-Vühdân*, *el-Câmî* ve *el-Mu'cem* adlı eserleri olduğu zikredilmektedir. Kettânî isimlerini belirtmeden Hasan b. Süfyân'ın üç müsnedi bulunduğundan söz etmektedir (*er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 227). *el-Müsnedü'l-kebîr*'in dışındakiler, muhtemelen *Müsnedü 'Abdillâh b. Mübarek* gibi onun başka râvilerin rivayetlerini bir araya getirdiği eserlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 16; Ab-bâdî, *el-Fukahâ'u's-Şâfi'iyye*, s. 57-58; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VI, 132-133; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VIII, 96; a.mlf., *el-Lübâb*, III, 308; İbn Manzûr, *Muhtaşaru Târihi Dimaşk*, VI, 337; Zehbi, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIV, 157-162; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, II, 704; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 492-493; Safedî, *el-Vâfi*, XII, 32; Sübkî, *Tabakât*, III, 264-265; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XI, 124-125; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, II, 211; *Tecrid Tercemesi*, I, 308, 320, 355; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Ömer), s. 308; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 241; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, III, 228; Sezgin, *GAS*, I, 169-170; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 192; Talât Koçyiğit, *Hadis İstihlâları*, Ankara 1985, s. 465; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 100, 132, 193, 227.

MUSTAFA ERTÜRK

HASAN b. ŞEREFŞAH

(حسن بن شرفشاه)

es-Seyyid Rûknüddîn Hasan
(b. Muhammed) b. Şerefşâh
(ö. 715/1315 [?])

Şer'î ve aklî ilimlerdeki
yetişmişliğiyle tanınan âlim.

Esterâbâdî nisbesinden Esterâbâd'da doğduğu, babasının (veya dedesinin) Şerefşah isminden Fars asıllı olduğu sonucu çıkarılabilir. Kaynaklarda yer alan ifadelerden başta nahiv, felsefe ve usûl-i fıkıh olmak üzere çok çeşitli ilim dallarında iyi bir öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. Muhtemelen otuz yaşlarında (*DMBİ*, IV, 80) Merâğa'ya giderek dönemin en büyük filozof ve âlimi Nasîrüddîn-i Tûsî'den ders almaya başladı; üstün kabiliyeti ve zekâsı sayesinde Tûsî'nin gözde öğrencileri arasında yer aldı ve ondan birçok sahada tahsil gördü (*en-Nücümü'z-zâhi-*

re, IX, 231). Tûsî'nin diğer bir seçkin öğrencisi olan Kutbüddîn-i Şîrâzî Anadolu'da bulunduğu sırada hocası onun yerine Hasan b. Şerefşah'ı Merâğa'daki öğrencilerinin denetimiyile görevlendirdi; bu arada öğretim faaliyetlerinde hocasına yardımcı oldu. Süyûtî'nin, "Felsefe öğretiminde çok başarılıydı" şeklindeki ifadesi (*Buğyetü'l-u'ât*, I, 522) onun bu ilk hocasıyla ilgili olmalıdır. 672'de (1273-74) Merâğa'dan ayrılarak Bağdat'a giden Tûsî bu öğrencisini de yanında götürdü. Hocasının aynı yılda vefat etmesi üzerine Musul'a yerleşen Hasan b. Şerefşah buradaki Nûriyye Medresesi'nde ders vermeye başladı. Bu medreseye ait vakfın yönetimi de kendisine verildi; ayrıca eserlerinin önemli bir kısmını burada kaleme aldı. Bir süre İran'ın Sultâniye şehrinde bulunduğu ve Sultâniye'deki Şâfiyye Medresesi'nde öğretimle görevlendirildiğine dair bazı rivayetler mevcuttur (a.g.e., a.y.). Ayrıca Sübkî onun Mardin'deki Şehid (Şehidiye) Medresesi'nde müderrislik yaptığını nakleder (*Tabakât*, IX, 408). Bu görevler Musul'a yerleştiği 672 (1273-74) tarihinden öncesine ait olmalıdır. Büyük ihtimalle Musul'da, zayıf bir rivayete göre de yetmiş veya seksen yaşlarında Tebriz'de vefat eden Hasan b. Şerefşah'ın ölüm tarihi olarak 715 (1315) yılı yanında 717 (1317) ve 718 (1318) yılları da zikredilir.

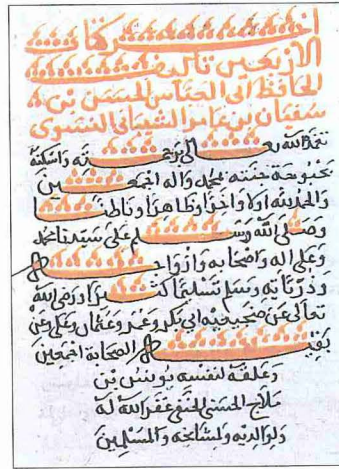
Kaynaklarda Hasan b. Şerefşah'ın ilmi şahsiyeti anlatılırken onun için "imam, allâme, mütefennin" (İbn Kâdî Şühbe, II, 214); "aklî ilimlerde üstat" (Sübkî, IX, 407, 408); "Musul âlimi" (Safedî, XII, 54); "çok iyi bir felsefe hocası, usûl-i fıkıhta söz sahibi" (Hansârî, III, 96-97) gibi ifadeler kullanılmakta olup bunlar kendisinin çok yönlü bir âlim olduğunu göstermektedir. Nitekim zamanın devlet büyükleri nezdinde itibar görmüş, özellikle Mo-

ğol idarecileri kendisine çok değer vermiş ve aylık 1500 (veya 1800) dirhem tutarında maaş bağlamışlardı (Safedî, XII, 54; Süyûtî, I, 522). Dönemin ünlü âlimlerinden olan vezir Reşîdüddin Fazlullah-ı Hemedânî'nin Bağdat valisi olan oğlu Emîr Ali'ye ulemâya malî yardımda bulunması, bu arada Hasan b. Şerefşah'a 1000 dinar altın ile bir binek hayvanı ve bir kürk göndermesi için tâlimat vermesi (*DMBİ*, IV, 80) onun hem devlet ricâli hem de ulemâ nezdindeki itibarını gösterir.

Bazı Şii müellifleri, Nasîrüddîn-i Tûsî ile yakınlığını ve kendisine *Menhecü's-Şî'a* adlı bir eser nisbet edilmesini delil göstererek Hasan b. Şerefşah'ın Şii olma ihtimalinden söz etmişlerse de Şâfiî fıkıhına dair ders vermesi, Abdülgaffâr b. Abdülkerîm el-Kazvî'nin Şâfiî fıkıhına ait *el-Hâvî's-sağîr* adlı eserini şerhetmesi (*Keşfü'z-zunûn*, I, 626), ayrıca Sübkî'nin ve İbn Kâdî Şühbe'nin *Tabakâtü's-Şâfi'iyye* adlı eserlerinde yer alması onun Sünnî olduğunu ispatlamaktadır.

Hasan b. Şerefşah, otuz yıldan fazla süren hocalığı sırasında pek çok öğrenci yetiştirmiş olup bunlar arasında aklî ilimler yanında fıkıh, nahiv, hadis ve tefsirdeki yetişmişliğinden övgüyle söz edilen (meselâ bk. İbn Kâdî Şühbe, III, 35-36) Tâced-din Ali b. Abdullah et-Tebrîzî ile, İbn Şeyhül-Uveyne diye bilinen ve şairliğinden başka fıkıh ve usûl-i fıkıhtaki çalışmalarıyla da tanınan (a.g.e., III, 34-35) Zeynüddin Ali b. Hüseyin el-Mevsîlî özellikle zikredilmelidir.

Eserleri. Çoğu Cemâleddin İbnü'l-Hâcib'in kitaplarının şerhi mahiyetinde olan eserlerinin başlıcaları şunlardır: 1. İbnü'l-Hâcib'in *el-Kâfiye* adlı nahiv kitabına üç şerh: a) *eş-Şerhu'l-ekber* (*eş-Şerhu'l-kebîr*, *eş-Şerhu'l-mu'tavvel*, *el-Vasîlî*;

Hasan
b. Süfyân'ın
Kitâbü'l-Erba'in adlı
eserinden
iki sayfa
(Süleymaniye Ktp.,
Şehid Ali Paşa,
nr. 541/2,
vr. 88^b, 106^a)

